

Ткаченко А. В.

кандидат юридичних наук,
доцент факультету №2 кафедри кримінально-правових дисциплін Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ,
суддя Саксаганського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області
ORCID ID: 0009-0005-7436-5728

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Наукове дослідження присвячено злободенній темі для сьогодення України в частині забезпечення основних прав та свобод людини й громадянина, а саме положення військовополонених у міжнародному гуманітарному праві з урахуванням досвіду протистояння воєнній агресії армії РФ, яка розгорнулася на території нашої держави. Актуальність обраної теми підкреслюється нездійсненністю сподівань світової спільноти щодо припинення воєн у майбутньому, адже ще з початку 21 сторіччя прослідковувалась так звана тенденція до високотехнологічного озброєння, розширення ядерного потенціалу передових країн світу та широке пропагування напрямку мілітаризації. У зв'язку з цим, міжнародним гуманітарним правом передбачені загальний та спеціальний правові механізми захисту суспільства від результатів війни. Відповідно однією із таких гарантій дотримання законів та звичаїв війни є укладання міжнародно-правового договору спрямованого на захист військових під час полону, яким є Женевська конвенція про поводження з військовополоненими.

Так, під військовополоненими слід розуміти громадян конкретної суверенної держави, а також добровольців, які є громадянами іноземної держави, на яких поширюються міжнародно-правові норми щодо захисту прав і свобод людини в період збройного конфлікту. Відповідно до чого військовий може бути взятий у полон виключно у період збройного конфлікту міжнародного характеру.

Виокремлено, що виклики російсько-української війни спровокували прегляд сталих підходів до визначення правового положення військовополонених у сфері міжнародного гуманітарного права, враховуючи масштаб такого конфлікту, як першого у постмодерністському світі, де значна кількість процесуальних моментів обміну не регульовано.

Автором визначено, що у практиці індивідуального або групового обміну зазначається, що держави, які мають військовополонених, зобов'язуються їх повернути або ж репатріювати. Водночас странами збройного конфлікту повинні забезпечуватись гідні та відповідні умови репатріації й утримання військових.

Підкреслено, що одним із унікальних обмінів військовополоненими, який передбачав особливі умови їх тримання на території Туреччини на невизначений строк є обмін п'яти українськими командирами, які керували обороною «Азовсталі». Така ситуація породила нову практику застосування принципів міжнародного гуманітарного права, оскільки де-юре, аналізуючи вихідні норми міжнародного гуманітарного права, можна стверджувати, що комбатанти, які потрапили в полон на території воюючої сторони і згодом були передані третій (нейтральній) країні, продовжують мати статус військовополонених.

Ключові слова: *правовий статус військовополонених, збройний конфлікт обмін військовополоненими, конвенції, міжнародне гуманітарне право, міжнародний збройний конфлікт, репатріація.*

Мета статті. Мета наукової розвідки є теоретико-правовий аналіз проблемних аспектів регулювання питання обміну військовополонених

у міжнародному гуманітарному праві через призму досвіду російсько-українського збройного конфлікту.

Постановка проблеми. Після закінчення холодної війни та розпаду Союзу Радянських Соціалістичних Республік народи світу поклали великі надії на настання нової ери безконфліктності – без загрози війни. Однак, не дивлячись на проголошення світу без війни і відмови від застосування сили як засобу вирішення політичних та інших суперечок не означало, що застосування таких методів та способів ведення війни повністю зникне з життя міжнародної спільноти. Всупереч цьому технологічний потенціал передових країн світу у 21-го столітті підвищився щодо утримання й удосконалення збройних сил, підвищення їхньої боєздатності, поновлення навчання кадрів, забезпечення сучасною зброєю та військовою технікою тощо. Варто наголосити, що не дивлячись на це підписання Україною Будапештського меморандуму, який стосувався відмови від ядерної зброї був винятковим випадком з вищезазначеної тенденції. Як наслідок, міжнародне гуманітарне право сьогодні керується правовими положеннями та доктринами 20-го століття, не беручи до уваги соціальні зміни в глобалізованому суспільстві.

Враховуючи практику воєнних дій на території нашої країни слід зауважити, що застосування норм міжнародного гуманітарного права потребує перегляду. Приміром, визначення правового положення військовополонених у міжнародному гуманітарному праві, що передано, як загальними, так і спеціальними правовими механізмами захисту від результатів воєнних дій. Де одним з таких негативних наслідків є захоплення їх в полон.

У найзагальнішому розумінні полон – це обмеження свободи військовослужбовця ворожою державою в особі військових органів з метою виведення військовослужбовця з подальших військових операцій. Особи, які перебувають у військовому полоні, повинні набути статусу військовополонених. У зв'язку з цим міжнародне гуманітарне право передбачає різні рівні захисту та певні режими безпеки для військовополонених і цивільних осіб.

Слід зазначити, що загальні правові механізми захисту надаються цивільним особам незалежно від віку, політичних поглядів, релігійних переконань, статі, раси тощо. Разом з тим такі механізми захисту надаються через підвищену вразливість певних категорій осіб в умовах збройного конфлікту або через їхню особливу роль у наданні допомоги цивільному населенню під час бойових дій та забезпеченні

його виживання (наприклад, бойові медики). Аналогічний принцип, який ґрунтується на максимальному звуженні змісту прав закладений Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню утримання військових у полоні присвячувалась значна кількість досліджень вітчизняних науковців де серед найбільш ґрунтовних слід виокремити імена таких авторів: Березняк В., Блистів Т., Годжек С., Грушко М., Кундеус В., Малига В., Мінаєв А., Недря К., Потильчак О., Репецький В., Сарана В., Слободянюк М., Степаненко К., Степанова О., Таран О., Тарасов О. та інші. Не дивлячись на значну кількість наукових доробків з пов'язаних такою проблематикою, питання правового регулювання статусу військовополонених залишається маловивченим і потребує подальших досліджень, особливо в умовах російсько-українського конфлікту та запобіганню агресії в контексті міжнародного гуманітарного права.

Виклад основного матеріалу. Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року було запроваджено правовий режим воєнного стану через повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України [2]. На основі системного аналізу положень національного законодавства України можна дійти висновку, що між запровадженням правового режиму воєнного стану та оголошенням стану війни немає принципової різниці з погляду правового впливу на суспільні правовідносини.

Крім того, буквальный аналіз ч. 1 ст. 4 Закону України «Про оборону України» дозволяє зробити висновок, що введення воєнного стану є однією з передумов оголошення стану війни [3]. Водночас у світлі положень ч. 2 ст. 4 Закону України «Про оборону України», вжиття заходів щодо відсічі агресії не ставиться у пряму залежність від оголошення стану війни чи введення воєнного стану [3].

З приводу застосування норм міжнародного гуманітарного права наголошуємо, що:

– системний аналіз положень Женевських конвенцій (Конвенції про поліпшення долі поранених та хворих у регулярних арміях [4]; Конвенції про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію, зі складу озброєних сил на морі [5]; Конвенція про поводження з військовополоненими [2]; Конвенції про захист цивільного населення під час війни [6]) дає підстави для того, щоб стверджувати, що застосування останніх не пов'язане

виключно з оголошенням стану війни. Натомість ці договори містять положення про те, що Конвенції застосовується в усіх випадках оголошеної війни або іншого збройного конфлікту, що виникає між двома або більше державами-учасниками, навіть якщо одна з двох або більше держав-учасниць не визнає стану війни;

– аналогічно, Гаазької конвенція про закони і звичаї сухопутної війни не накладає жодних обмежень на застосування її положень лише після оголошення війни [7];

– ст. 39 Статуту ООН також передбачає, що Рада Безпеки визначає наявність загрози миру та безпеці, порушень миру та актів агресії і закладає рекомендації або вирішує, яких заходів слід вжити відповідно до ст. 41 і ст. 42 для підтримання або відновлення міжнародного миру та безпеки [8].

Таким чином, застосування положень міжнародного гуманітарного права не залежить від оголошення стану війни або введення воєнного стану.

З огляду на це статус військовополонених має життєво важливе значення, як в частині їхнього правового статусу, так і щодо особливостей поводження з ними. У міжнародних збройних конфліктах проводиться чітке розмежування між цивільними особами та учасниками бойових дій. Відповідно перші володіють імунітетом від нападу, який припиняється у разі переходу цивільної особи до лав збройних сил і набуваючи при цьому прав учасників бойових дій (сам факт участі у воєнних діях не тягне за собою кримінальної відповідальності). Учасник бойових дій міжнародних збройних конфліктах, є військовополоненим.

Міжнародним гуманітарним правом розрізняється кілька категорій осіб у контексті формування правової бази для їхнього захисту. По-перше, це категорія «комбатантів», визначена у статті 43 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій [9]. Основними обов'язками комбатантів є: а) робити все можливе, щоб відрізнити себе від цивільних осіб; б) підтримувати баланс між гуманітарними вимогами та військовою необхідністю під час військових операцій, тобто комбатанти зобов'язані вживати таких заходів, які дійсно необхідні для виконання бойового завдання і не спричинити зайвих втрат і страждань, тобто не перевищувати межі своїх дій. Вирішальним аспектом правового статусу комбатантів є те, що тільки такі особи мають право застосовувати так зване «дозволене насильство» під час збройного кон-

флікту. Якщо комбатант потрапляє в полон, він не може бути притягнутий до відповідальності за це «дозволене насильство».

По-друге, це «поранені» та «хворі», що визначено в пункті 1 частини 1 статті 3 Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях під час війни [4]. При цьому визначення «хворий» та «поранений» застосовується незалежно від того, чи є громадянин військовослужбовцем або цивільною особою. Конвенція передбачає, що всі поранені і хворі користуються однаковим захистом, незалежно від їхнього кольору шкіри, релігії, національного чи соціального походження, політичних чи інших переконань. Варто наголосити, що у сучасному міжнародному праві викладені вимоги, яких воюючі сторони повинні дотримуватися стосовно цивільних осіб, а саме заборона нападу на цивільних осіб. Також вони повинні завжди і за будь-яких обставин розрізняти комбатантів і цивільних осіб.

До третьої категорії осіб належать військовополонені, визначення яких передбачено у статті 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими [1]. Військовополоненими, як вони згадуються в цій Конвенції, є особи, які перебувають у військовому полоні в супротивника й належать до однієї з таких категорій:

1. Члени збройних сил сторони конфлікту та члені ополчення або добровольчих формувань, які є частиною цих збройних сил.

2. Члени інших воєнізованих та добровольчих формувань (у тому числі організованих рухів опору), що належать до однієї зі сторін конфлікту та діють на їхній території або за її межами. Втім такі ополчення або добровольчі угруповання повинні відповідати таким умовам: а) перебувають під командуванням особи, відповідальної перед своїми підлеглими; б) мати постійні відмітні знаки, які добре видно здалеку; в) відкрито носити зброю; г) здійснені ними операції повинні відповідати законам та звичаям війни.

3. Члени регулярних збройних сил, які перебувають на службі в уряді або органах влади, не визнаних державою, що їх затримує.

4. Особи, що супроводжують збройні сили, які фактично не є членами збройних сил (наприклад, члени екіпажу військових літаків, військові кореспонденти, постачальники, персонал військових робочих підрозділів тощо). Однак ці особи повинні мати дозвіл супроводжуваних збройних сил і тому їм видається посвідчення особи за уніфікованою формою.

5. Члени екіпажів торговельних суден, включаючи капітанів, пілотів і палубних робітників, а також члени екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права.

6. Жителі неокупованих територій, які при наближенні ворога беруть до рук зброю для опору силам агресора, не маючи часу для формування регулярних військ (у разі, якщо вони носять зброю відкрито і дотримуються законів і звичаїв війни) [1].

Статус військовополоненого має вторинний характер за важливістю після статусу учасника бойових дій. Іншими словами, в більшості випадків саме комбатантам надається статус військовополоненого, що окреслює їм низку гарантій і прав, передбачених за IV Гаазькою конвенцією 1907 року, III Женевською конвенцією 1949 року Додатковим протоколом I 1977 року і звичасвим міжнародним гуманітарним правом.

Окрім комбатантів, згідно з ст. 3 IV Гаазької конвенції 1907 року та ст. 4 III Женевської конвенції 1949 року, статус військовополонених поширюється й на цивільних осіб, які супроводжують збройні сили, включаючи членів екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників та персонал військових робочих підрозділів або служб. Цей статус може також поширюватися на інших цивільних осіб, таких як члени екіпажів торгових суден, включаючи капітанів, лоцманів та юнг, а також члени екіпажів цивільних повітряних суден сторін, що перебувають у конфлікті. Медичний і релігійний персонал не є військовополоненими, але може користуватися перевагами цього статусу, як це гарантовано статтею 33 III Женевських конвенцій 1949 року [6].

Військовополонені – це громадяни певних суверенних держав (а також солдати-добровольці, які є громадянами іноземних держав), на яких поширюються міжнародно-правові норми щодо захисту прав і свобод людини під час збройного конфлікту. Військовополоненими можуть бути лише військовослужбовці збройних сил під час збройних конфліктів міжнародного характеру. З цієї причини можна розрізнити військовополонених та інтернованих.

Інтерновані – це громадяни іноземної держави, які опинилися на території супротивника під час збройного конфлікту з різних причин, таких як постійне або тимчасове проживання, відрядження, навчання, стажування або участь

у наукових конференціях. Держава може прийняти рішення про затримання громадян ворожої сторони, тобто запровадити тимчасові обмеження їхніх прав і свобод, такі як обмеження пересування, встановлення місця проживання, тимчасове вилучення радіопередавальних засобів тощо. Лише держава в особі вищого органу державної влади оцінює загрози безпеці та приймає рішення про конкретні заходи, в тому числі про інтернування іноземців. Перебування в якості військовополоненого закінчується, коли після закінчення бойових дій військовополонений звільняється і підлягає репатріації. За певних обставин інтернування як військовополоненого може бути припинено раніше [10].

Держава, яка утримує військовополонених, зобов'язана повернути або репатріювати військовополонених. При цьому сторона збройного конфлікту повинна забезпечити належні умови для репатріації, погасити борги (якщо такі накопичилися через залучення до роботи військовополонених) і видати необхідну документацію, що стосується перебування військового в якості військовополоненого. Репатріація без згоди військовополоненого, як правило, небажана (хоча існують винятки і різні погляди на це питання), а особи, які перебувають під слідством за скоєння воєнних злочинів, не репатріюються доти, доки не будуть визнані винними і не отримають покарання. Тяжкопоранені або тяжкохворі військовополонені повинні бути репатрійовані або прийняті в нейтральну країну, як тільки вони стануть придатними для передачі. Сторони конфлікту можуть також домовитися про обмін військовополоненими з гуманітарних міркувань, не чекаючи закінчення війни. Вони також можуть звільнити військовополонених до закінчення бойових дій. Це звільнення відбувається під слово честі та обіцянку не брати участь у бойових діях до закінчення збройного конфлікту [10].

Окремої уваги заслуговує політичний дефолт процедури обміну полоненими, оскільки міжнародне гуманітарне право не передбачає цього питання: у період з 2014 по 2023 роки обміни здійснювалися ситуативно і різними органами влади залежно від їхніх контактів з іншою стороною. Наприклад, до процесу активно залучався Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; станом на червень 2022 року обміном військовополонених займаються Головне управління розвідки Міністерства оборони України та Служба безпеки України.

12 квітня 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив Порядок здійснення передачі

військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення захисників України, які перебувають у полоні держави-агресора [11]. Уряд також вніс зміни до постанови № 257 від 11 березня 2022 року «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими», згідно з якими рішення про передачу військовополонених противника та звільнення захисників України, які утримуються державою-агресором як військовополонені, приймаються відповідно до порядку передачі військовополонених [12]. Слід зазначити, що обмін військовополоненими здійснюється за погодженням з Офісом Генерального прокурора, коли розслідуються кримінальні провадження, в яких військовополонений має статус підозрюваного або обвинуваченого, оскільки з такими особами складно зв'язатися після того, як вони покинуть територію України.

На особливу увагу заслуговує один із обміні військовополоненими, який створив нову практику застосування принципів міжнародного гуманітарного права: під час обміну, який відбувся в Туреччині 22 вересня 2022 року, було звільнено п'ятьох українських військових командирів які відповідали за оборону «Азовсталі» в Маріуполі. Незважаючи на обмін, ці військовослужбовці не повернулися додому і залишилися на території країни-обмінника – Туреччини. За неофіційною інформацією, однією з умов рф було те, що п'ятеро командирів «Азову» залишаться на території Туреччини до кінця війни, а президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган гарантуватиме їхню безпеку.

Проблема полягає в тому, що ця ситуація є новою для міжнародного гуманітарного права і не відображена у змісті правових норм. Тому ми хотіли б підкреслити, що пункт 2 частини В статті 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, де вказано, що у разі прийняття на територію нейтральної держави або держави, що не воює, осіб, які належать до однієї з категорій, перелічених у цій статті, поводження з ними є таким самим як і з військовополоненими. Також повинно бути проведено примусове затримання й роззброєння нейтральною державою військ воюючих держав, що вступили на територію цієї держави під час збройного конфлікту з помещенням їх в певній місцевості, яку їм забороняється покидати, якщо не буде вирішено застосування до них більш м'якого режиму. Втім є певні виключення, а саме на них не поширюється дія статей 8, 10, 15, 30 п'ятого абзацу, статей 58–67, 92, 126 Конвенції у разі

дипломатичні відносин між сторонами конфлікту й заінтересованою нейтральною державою або державою, що не воює (стосовно положень статей країни-покровителя). Якщо такі дипломатичні відносини існують, сторонам конфлікту дозволяється здійснювати функції держав-покровительок, передбачені Конвенцією, щодо цих осіб, без шкоди для функцій, які зазвичай здійснюються цими відповідно до їхньої дипломатичної та консульської практики та угод. До того ж можливо упродовж бойових дій, що сторони конфлікту за сприяння заінтересованих нейтральних держав організують госпіталізацію в нейтральних країнах хворих та поранених військовополонених, про яких ідеться в абзаці 2 ст. 109 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими [1]. Окрім цього можуть бути укладені угоди про репатріацію або інтернування в нейтральній країні здорових військовополонених, які були інтерновані протягом тривалого періоду часу.

Таким чином з детального аналізу положень вищезгаданої конвенції випливає, що комбатанти, які потрапили в полон на території воюючої сторони і згодом були передані третій (нейтральній) країні, продовжують мати статус військовополоненого.

Висновки. Отже, з вищевикладеного дослідження можна зробити такий загальний висновок, що досвідом російсько-української війни продиктовано важливість перегляду усталених норм гуманітарного права, як на міжнародному, так і національному рівнях, адже вони є недостатньо ефективними у сучасних умовах, що унеможлиблює практичне застосування положень міжнародних нормативно-правових актів у повному обсязі. Не дивлячись на це тримання військових у полоні повинно ґрунтуватися на зобов'язанні забезпечення належних та прозорих умов репатріації й утримання із можливістю їх повернення до закінчення воєнних дій.

Керуючись положеннями Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, обмін військовополоненими можливий із їх подальшим перебуванням осіб на території третьої країни під особисті гарантії її керівництва на невизначений строк, що відбулось у випадку повернення п'ятьох українських військових командирів які відповідали за оборону «Азовсталі» в Маріуполі, що вже почали виконувати професійно-орієнтовані завдання обороняючи нашу країну. Така ситуація породжує нову практику застосування принципів міжнародного гуманітарного права. Тому юри-

дично, аналізуючи вихідні норми міжнародного гуманітарного права, можна стверджувати, що комбатанти, які потрапили в полон на території воюючої сторони і згодом були передані третій (нейтральній) країні, продовжують мати статус військовополонених.

Список використаних джерел:

1. Женевська Конвенція про поводження з військовополоненими: Міжнародна Конвенція від 27 липня 1929 р. / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 04.03.2023).
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 04.03.2023).
3. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII // База «*Законодавство України*» / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 04.03.2023).
4. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях: Конвенція ООН від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151 (дата звернення: 04.03.2024).
5. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі: Конвенція ООН від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152 (дата звернення: 04.03.2023).
6. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція ООН від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 04.03.2023).
7. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі : Конвенція Україна від 18.10.1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 04.03.2023).
8. Статут Організації Об'єднаних Націй, від 26 червня 1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/un_charter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 04.03.2023).
9. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 04.03.2023).
10. Годжек Я. С. Нормативні гарантії статусу військовополонених у міжнародному праві та їх значення для України. *Право і суспільство*. 2020. № 3. С. 218–223. URL: http://www.pravoisusilstvo.org.ua/archive/2020/3_2020/35.pdf (дата звернення: 04.03.2023).
11. Про порядок тримання військовополонених : постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.12.2022).
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період : Закон України від 24 березня 2022 року № 2158-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2158-20#Text> (дата звернення: 30.12.2022).

Tkachenko A. V. The theoretical and legal position of prisoners of war in international humanitarian law through the prism of the russian-ukrainian war

The scientific study is devoted to a topical topic for today's Ukraine in terms of ensuring the basic rights and freedoms of a person and a citizen, namely the position of prisoners of war in international humanitarian law, taking into account the experience of resisting the military aggression of the Russian army, which unfolded on the territory of our state. The relevance of the chosen topic is emphasized by the unfeasible expectations of the world community regarding the cessation of wars in the future, because since the beginning of the 21st century, the so-called trend towards high-tech weapons, the expansion of the nuclear potential of the advanced countries of the world, and the widespread promotion of the direction of militarization have been followed. In this regard, international humanitarian law provides general and special legal mechanisms for the protection of society from the results of war. Accordingly, one of such guarantees of compliance with the laws and customs of war is the conclusion of an international legal treaty aimed at protecting military personnel during captivity, which is the Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War.

Thus, prisoners of war should be understood as citizens of a specific sovereign state, as well as volunteers who are citizens of a foreign state and are subject to international legal norms regarding the protection of human rights and freedoms during an armed conflict. According to which a soldier can be captured only during an armed conflict of an international nature.

It is highlighted that the challenges of the Russian-Ukrainian war provoked a review of the permanent approaches to determining the legal status of prisoners of war in the field of international humanitarian

law, taking into account the scale of such a conflict, as the first in the postmodern world, where a significant number of procedural moments of exchange are not regulated.

The author determined that in the practice of individual or group exchange, states that have prisoners of war undertake to return or repatriate them. At the same time, the parties to the armed conflict must ensure decent and appropriate conditions for the repatriation and maintenance of military personnel.

It is emphasized that one of the unique exchanges of prisoners of war, which provided for special conditions of their detention on the territory of Turkey for an indefinite period, is the exchange of five Ukrainian commanders who managed the defense of Azovstal. This situation gave rise to a new practice of applying the principles of international humanitarian law, since de jure, analyzing the original norms of international humanitarian law, it can be asserted that combatants who were captured on the territory of a warring party and were subsequently handed over to a third (neutral) country continue to have the status prisoners of war.

Key words: *legal status of prisoners of war, armed conflict, exchange of prisoners of war, conventions, international humanitarian law, international armed conflict, repatriation.*